УДК 008:130.2
DOI https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.54

Копієвська Ольга Рафаілівна,
доктор культурології, професор,
професор кафедри артменеджменту та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
orcid.org/0000-0002-4537-4888
okopievska@gmail.com

КУЛЬТУРНА ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Мета статті – проаналізувати теоретичні підходи до розуміння процесу культурної деколонізації через призму трансформації бібліотечної справи в Україні. Методологія дослідження включає загальнонаукові принципи систематизації та узагальнення досліджуваної проблеми, які дали змогу визначити та науково обґрунтувати наявні теорії, концептуальні підходи до розуміння таких понять, як: бібліотечна справа, деколонізація, культурна деколонізація. Застосування аксіологічного підходу дало можливість виявити в розглянутих теоріях міждисциплінарний характер, окреслити персоналізовані наукові позиції. Використання аналітичного методу сприяло виявленню міждисциплінарних практик культурної деколонізації, що є практично значущими для використання в процесах трансформації бібліотечної послуги відповідно до викликів української реальності. Наукова новизна полягає в здійсненні культурологічного осмислення процесу культурної деколонізації як важливого індикатора в процесах українізації бібліотечної справи. Висновки. Процес деколонізації має передбачати не тільки топонімічний зміст, а й культурний. Культурна деколонізація повинна стати одним з пріоритетних напрямів бібліотечної справи. Ціннісно виважена політика культурної деколонізації та ефективно сформований історико-культурний топонімічний ландшафт дозволить якісно вплинути на суспільну свідомість українців і вийти з радянської колонізації. Феномен деколонізації, культурної зокрема, через призму трансформації бібліотечної справи є темою сьогодення, її активного міждисциплінарного теоретико-практичного осмислення. Наведені авторські дослідження з проблематики практик і змісту процесів деколонізації публічного українського простору дали змогу констатувати про пріоритетність формування єдиного розуміння важливості деколонізації в Україні, основою якої має стати громадянська освіченість у питаннях необхідності й результативності таких процесів. Пріоритетність культурної деколонізації в діяльності закладів культури, бібліотечної системи зокрема, можна розглядати як стратегічно важливий процес у відродженні та збереженні унікальної української спадщини та позбутті імперської. Глибинні зміни деколонізації свідомості потребують дієвого практичного інструментарію як від різних зацікавлених інституцій, так і персональної пріоритетності людини-громадянина. А тому культурні практики, досвід працівників сфери культури можуть бути результативними та безцінними в процесах загальноукраїнської деколонізації.

Ключові слова: бібліотечна справа, бібліотечна послуга, деколонізація, практики деколонізації, культурна деколонізація.

Kopiievska Olha,
Doctor of Cultural Studies, Professor,
Professor at the Department of Art Management and Event Technologies
National Academy of Culture and Arts Management
orcid.org/0000-0002-4537-4888
okopievska@gmail.com

CULTURAL DECOLONIZATION OF LIBRARY ACTIVITY IN UKRAINE

The purpose of the article is to analyze theoretical approaches to understanding the process of cultural decolonization through the prism of the transformation of librarianship in Ukraine. The research methodology includes general scientific principles of systematization and generalization of the problem under study, which made it possible to identify and scientifically substantiate existing theories, conceptual approaches to understanding such concepts as: librarianship, decolonization, cultural decolonization. The use of an axiological approach made it possible to identify the interdisciplinary nature of the theories under consideration and to outline personalized

scientific positions. The use of an analytical method contributed to the identification of interdisciplinary practices of cultural decolonization, which are practically significant for use in the processes of library service transformation in accordance with the challenges of Ukrainian reality. The scientific novelty lies in the implementation of a culturological understanding of the process of cultural decolonization as an important indicator in the processes of Ukrainization of librarianship. Conclusions. The process of decolonization should include not only toponymic content, but also cultural content. Cultural decolonization should become one of the priority areas of librarianship. A value-based policy of cultural decolonization and an effectively formed historical and cultural toponymic landscape will allow for a qualitative impact on the public consciousness of Ukrainians and an exit from Soviet colonization. The phenomenon of decolonization, cultural in particular, through the prism of the transformation of librarianship is a topic of today, its active interdisciplinary theoretical and practical understanding. The presented author's studies on the issues of practices and content of the processes of decolonization of the public Ukrainian space made it possible to state the priority of forming a single understanding of the importance of decolonization in Ukraine, the basis of which should be civic education in matters of the necessity and effectiveness of such processes. The priority of cultural decolonization in the activities of cultural institutions, the library system in particular, can be considered as a strategically important process in the revival and preservation of the unique Ukrainian heritage and the elimination of imperial. Deep changes in the decolonization of consciousness require effective practical tools from various interested institutions and the personal priority of the citizen. Therefore, cultural practices and the experience of cultural workers can be effective and invaluable in the processes of all-Ukrainian decolonization.

Key words: librarianship, library service, decolonization, decolonization practices, cultural decolonization.

Актуальність теми дослідження. Теоретико-практичне осмислення проблематики деколонізації є, беззаперечно, актуальним для українського сьогодення. Питання позбавлення України від присутності всього ворожо-російського є пріоритетним завданням для кожного свідомого громадянина. Саме тому глобальний і локальний інформаційний простір має активно порушувати перед громадянським суспільством різноманітні за характером ініціативи, головним об'єктом яких є деколонізація через призму теоретико-практичного переосмислення історичної ретроспективи становлення і розвитку України, української культури, а також правового дотримання чинного законодавства, зокрема Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії».

Німецькі історики Ян Янсен та Юрген Остергаммель, розкриваючи феномен деколонізації через призму її історичної ретроспективи, акцентують на багатовимірності цього поняття. Вчені, аналізуючи процеси деколонізації в дискурсі колоніалізму, виокремлюють значення колоніальної спадщини та деформації пам'яті і наголошують на пріоритетності культури й освіти в процесах деколонізації. Культурна деколонізація є потужним інструментом розпаду колоніальних імперій (Jansen J., Osterhammel J., 2017).

Отже, аналіз питання деколонізації через призму мультифакторності, а саме вивільнення, переосмислення залежності від політичних, економічних, культурних та інших наративів передбачає насамперед вивчення практик у різних сферах і галузях. Наш науковий дискурс охоплює проблематику процесів і практик деколонізації бібліотечної справи.

Аналіз досліджень і публікацій. Бібліотечна справа, її змістовний і функціональний феномен є предметом дослідження українських вчених, що визначається міждисциплінарним характером щодо її осмислення.

Бібліотечну справу через призму сучасних трансформаційних викликів розглядають С. Бережна, В. Загуменна, О. Коробкіна, Л. Кравець, О. Кузьменко, В. Лазуренко, Н. Ніколаєнко, О. Рибальченко, В. Сидоренко, Л. Чередник та ін.

Окрема наукова проблематика, яку порушують дослідники: С. Барабаш, О. Білоцька, Н. Вислоцька, Л. Воробйова, А. Гордієнок, С. Кісарець, С. Кирій, Л. Кузнецова, І. Машталяр, С. Науменко, Т. Побережна, Т. Притуляк, стосується діяльності бібліотек під час викликів російсько-української війни: науковці теоретично осмислюють досвід і практики трансформації бібліотечної справи в умовах викликів української реальності.

На пріоритетності процесів дерусифікації і деколонізації бібліотечних фондів, назв, свідомості працівників та відвідувачів було наголошено під час проведення Литовсько-українського форуму «Роль бібліотек у зміцненні демократичного суспільства» (2023). Але до

теоретичного осмислення процесів деколонізації бібліотечної справи в українських реаліях дослідники не зверталися. Саме тому ми визначаємо наукову новизну представленої в статті проблематики.

Мета статті – проаналізувати теоретичні підходи до розуміння процесу деколонізації через призму трансформації бібліотечної справи в Україні.

Виклад основного матеріалу. Деколонізація як об'єкт дослідження є в науковому полі українських вчених і характеризується її міждисциплінарним підходом. Особливої актуальності феномен поняття деколонізації, її теоретико-практичне осмислення набуло під час російсько-української війни.

Українські вчені осмислюють феномен деколонізації через призму трансформації суспільної свідомості українців та активну дерусифікацію публічного простору України.

Олександр Кучабський, вивчаючи особливості процесів деколонізації суспільної свідомості українців через досвід топонімічної політики декомунізації, акцентує на процесах колонізації суспільної свідомості, яка викликана радянізацією публічного простору України. Дослідник, аналізуючи різні теоретичні підходи до осмислення процесів деколонізації, зазначає, що прояви всього українського історичного, культурного майже не знаходило свого місця і вираження в топонімічній карті. Топонімічна політика радянізації була категорична до прояву всього українського, незалежного. Олександр Кучабський доволі слушно наголошує, що «комуністичне панування в Україні було тривалим і внаслідок специфіки радянізації вплив комуністичних маркерів на публічний простір виявився тотальним» (Кучабський О., 2023, С. 100).

До теоретичної актуалізації деколонізації через практики дерусифікації публічного простору України в умовах російсько-української війни звертається Тарас Ковальчук. Дослідник, проаналізувавши правові та процесуальні підстави й процеси дерусифікації, виокремлює її проблемні питання. Зокрема, він визначив певну колізію з демонтажем об'єктів монументального мистецтва, де об'єкт деколонізації є водночас пам'яткою радянського періоду та твором мистецтва. Наводить дослідник і приклади суперечливих управлінських рішень щодо пам'ятників О. Пушкіну, М. Воронцову (Одеса), О. Келіну (Полтава) тощо. Окрема увага дослідника прикута то присутності імені П.Чайковського у Національної музичної академії України (Ковальчук Т., 2024, С. 149–151). Тарас Ковальчук акцентує на проблемі неоднозначності українського суспільства в оцінці наявних імперських ідеологічних маркерів (Ковальчук Т., 2024).

Проблемне поле дерусифікації публічного простору, яке дослідник осмислив, дає змогу констатувати про важливість формування єдиного розуміння процесів деколонізації в Україні, основою якої має стати громадянська одностайність.

Деколонізацію та дерусифікацію як головні тренди політики пам'яті досліджує Наталія Пасічник (Пасічник Н. С., 2024). Вчена, аналізуючи експертні висновки Міністерства культури та інформаційної політики України, Українського інституту національної пам'яті, визначає про доволі високу відсоткову присутність російських маркерів у топонімічному просторі України. Експертні рекомендації, якими оперує науковиця, передбачають трансформацію топонімічного ландшафту населених пунктів з використанням урбанонімів, характерних для життя і діяльності видатної особи в цій місцевості, з її історико-культурними особливостями, подіями, або назви, які є ціннісно орієнтованими (Пасічник Н. С., 2024). Тренди, які визначила дослідниця, є пріоритетними в системі не тільки деколонізації, а й у формуванні унікального територіального культурного ландшафту й архітектоніки.

До проблематики деколонізації топонімічної системи міст звертаються українські вчені, що дає їм змогу теоретично визначити особливі його маркери. Досліджуючи процеси деколонізації урбанонімікону міста Києва, Дмитро Данильчук наголошує на його конотаційному навантаженні, що корелюють зі знаннями про певні історичні події, а саме знакові моменти російсько-української війни, завдяки чому прочитується так звана «додаткова символічність таких назв, як Волноваська, Енергодарська (вулиці), Сіверсько-Донецький, Херсонський (провулки)» (Данильчук Д., 2023, С. 94).

Петро Долганов, розкриваючи проблематику ідеологічної деколонізації топонімічної системи вербальних маркерів міста, висвітлює

процес формування символічного обличчя сучасного Рівного. Детальний аналіз топонімічної картини Рівного дав змогу дійти висновку про те, що «маркування символічного простору Рівного в радянську епоху відображало наявний ідеологічний диктат у державі, у межах якого не було місця для презентації контр-пам'ятей» (Долганов П., 2014, С. 165). Аналізуючи тематичну класифікацію символічного маркування адресних урбанонімів, дослідник звертає увагу на мінімальну наявність назв із полікультурним та мультинаціональним минулим міста і фактичну відсутність такого пріоритету в процесах ідеологічної деколонізації міста (Долганов П., 2014).

Питання деколонізації сьогодні не обмежене тільки зміною топонімічних систем: відбувається деколонізація української культури та мистецтва. Людмила Мельничук, осмислюючи проблематику українського мистецтва через практики культурної дипломатії, наголошує на важливості активних заходів щодо об'єктивізації історії українського мистецтва, звільнення її від радянських, постколоніальних культурних наративів. Аналізуючи практичні приклади культурної деколонізації, вчена наголошує на пріоритетності сучасного розуміння практик культурної дипломатії. Музеї, виставки, різноманітні мистецькі проєкти, державні й приватні ініціативи, грантові пропозиції – все це є дієвим інструментарієм деколонізації українського мистецтва, нового розуміння місії, цілей і можливостей культурної дипломатії (Мельничук Л. Ю., 2023).

Культурної деколонізації потребую і заклади культури. На особливостях деколонізації музеїв в Україні наголошує Сергій Конюхов. Вчений вважає, що «відхід від радянського минулого та перехід до нових форм функціонування музеїв не має здійснюватися за допомогою ідейних фахівців країни-агресора та їх симпатиків» (Конюхов С., 2023, С. 7). На прикладі меморіалізації Бабиного Яру, особливостях функціонування Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні науковець розкриває практики культурної деколонізації, які мали різні наслідки. При цьому вчений наголошує на тому, що сам процес деколонізації не передбачає повної руйнації наративів, це шлях вдалої трансформації до самостійного розвитку. Деколонізацію музеїв Сергій Конюхов вважає доволі складним процесом – від репатріації об'єктів до трансформації експозиції, балансування сил, створення нового інформаційного простору з особливою емоційною атмосферою, що надасть можливість уникнути формального підходу до висвітлення історії і розвивати м'яку комунікативну пам'ять (Конюхов С., 2023; Копієвська О. Р., 2024).

Отже, деколонізація, осмислення її феномену є об'єктом дослідження для вчених, і вони одностайні в думці про актуальність таких процесів для України.

Процеси деколонізації торкнулися і бібліотечної справи. У Києві перейменовано бібліотеки, назви яких були пов'язані з російськими постатями. Так, результатом процесу деколонізації стала така зміна назв: Бібліотека імені Костянтина Симонова отримала назву – Бібліотека на Воскресенці; Бібліотеку імені Володимира Маяковського перейменували на Бібліотеку на Русанівці; Бібліотека імені Максима Горького перейменована на Бібліотеку імені Миколи Куліша; Бібліотека імені В. Дубініна для дітей стала Бібліотекою імені Дмитра Білоуса для дітей; Бібліотека імені М. Чернишевського має назву – Бібліотека на Дегтярівській, Київську бібліотеку імені Пушкіна перейменували на Центральну публічну районну бібліотеку «Почайна», Бібліотеку імені Антона Макаренка для дітей – на Бібліотеку для дітей «Джерело», Бібліотека імені Олександра Радіщева отримала назву «Всесвіт» (Буняк В., 2024).

Активну позицію щодо процесів деколонізації та дерусифікації бібліотечної справи демонструють ініціативи Всеукраїнської громадської організації «Українська бібліотечна асоціація». Під час проведення у 2023 році щорічної конференції «Українські бібліотеки: візія майбутнього» учасники активно обговорювали питання практичної деколонізації бібліотечної справи, адаптації бібліотечної послуги до загальноукраїнських процесів деколонізації. Зокрема, вони наголосили на важливості ролі бібліотечної послуги в політиці національної пам'яті, практиках формування національної ідентичності.

Слід наголосити, що процес деколонізації включає в себе не тільки зміну назви бібліотеки, а й самої бібліотечної послуги. І тут в пригоді можуть стати наукові дослідження українських вчених та їх адаптація до бібліотечної справи.

Вартує уваги доволі специфічний підхід в осмисленні практик деколонізації через гумор. Ірина Грідіна та Злата Осіпова, розкриваючи специфіку сміхової культури як практики деколонізації, наголошують на її переможній функції проти російських наративів. Осмислюючи феномен українського гумору з позиції історичної ретроспективи до сучасних практик використання, дослідниці акцентують на його ціннісному потенціалі, що уособлює в собі свободу слова та демонстраційне волевиявлення. Гумористичні виступи коміків, стендаперів, мотиваційні фрази є тими терапевтичними інструментами, які дають змогу подолати негативні емоції. Дослідниці на конкретних прикладах, зокрема «Підпільний стендап», доводять потужність українського гумору в процесах культурної деколонізації від матеріальної підтримки ЗСУ до іронічного розкриття проблеми війни (Грідіна І., Осіпова З., 2023). Набутий досвід, який представили дослідниці, може бути запроваджений і в бібліотечному креативному просторі.

Феномен деколонізації через призму культурних та ціннісних орієнтирів є вельми актуальним питанням у процесах формування громадянської свідомості. Демократичний бібліотечний простір має всі потенційні ресурси для забезпечення такої практики. Для цього необхідно розробити дієвий та ефективний практичний інструментарій, який дозволить активно залучити різні соціально-вікові категорії до практик культурної деколонізації, формувати серед громадян розуміння необхідності цих процесів і свідомої участі кожного. Адже громадянська свідомість, заснована на правовій культурі, патріотизмі, моральному, ціннісному виборі, є рушійною силою забезпечення процесів деколонізації.

Деколонізація, її культурні і ціннісні орієнтири мають бути зрозумілими для всіх членів суспільства, молоді зокрема. Визначена в Україні молодіжна політика орієнтована на такі суспільно-державні цінності, як: соборність, самоідентифікація, воля і гідність, що є ключовими в процесах деколонізації свідомості молодих українців. Найбільш дієвим інструментом пливу є освітні, культурні, мистецькі проєкти, де питання культурної деколонізації через призму ціннісних орієнтирів потрібно розглядати як результативну ціль.

Культурна деколонізація свідомості молоді є пріоритетним завданням всіх стейкхолдерів освітніх та культурних трансформацій, бібліотечної справи зокрема. І в цьому контексті слід наголосити на проєкті, який ініціював Український інститут національної пам'яті в межах проблематики деколонізації свідомості молоді. Так, заклад провів круглий стіл «Деколонізація свідомості. Як розповідати молоді про історію південної та східної України», у межах якого було акцентовано на питаннях невідомих фактів з історії південної і східної України, розкрито практики подолання міфів російської історичної пропаганди, наголошено на історичних прогалинах в шкільних підручниках (Український інститут національної пам'яті, 2021). Доволі ефективним пізнавально-освітнім інструментом є тести, які розробили співробітники інституту, тематика яких розкриває як відомі, так і невідомі сторінки української історії (Український інститут національної пам'яті). Зазначені практики можуть бути адаптовані в бібліотечну послугу.

Звертаючись до проблематики культурної деколонізації, представники академічної спільноти акцентують на важливості розгляду її феномену з різних міждисциплінарних позицій. Зокрема, порушено питання трансформації методики навчання в умовах гібридних загроз, де феномену культурної деколонізації через призму ціннісних орієнтирів приділено ключову роль.

Результатом проєкту Erasmus+ «Академічна протидія гібридним загрозам» (Academic Response to Hybrid Threat, WARN) 610133-EPP-1-2019-1-FIEPPKA2-CBHE-JP, що фінансується за підтримки Європейської комісії, є розробка і видання посібника «Методика навчання в умовах гібридних загроз». Визначальною його місією є формування знань, які дозволять протистояти гібридним загрозам. Обов'язковою компонентою представленої методики є знання своєї культури і розуміння культури та світогляду інших, що дасть змогу шанобливо ставитися до представників різних культур. Зміст видання являє собою «профілактичну вакцину», здатну зміцнити імунітет від гібридних атак (як внутрішніх, так і зовнішніх) на їхню свідомість, совість, відповідальність, культуру та систему цінностей (Балашов Е, та ін., 2023). Вміння протистояти гібридним

загрозам дає змогу формувати стійкість, культурну зокрема.

Таке протистояння є важливим у процесах культурної деколонізації. Адже так історично склалось, що стійкість української культури формувалась в різних кризових ситуаціях, стикалася з тортурними викликами для інтелектуальної еліти та подекуди фактичним знищенням. Стійкість української культури як важлива її властивість закарбовується вихованням, освітою, патріотизмом, самоідентифікацією, героїчними вчинками тощо. Стійкість української культури – це здатність до збереження унікальних її зразків, спадщини, цінностей, які є винятковими для національної ідентичності (Копієвська О. Р., 2024).

Висновки. Отже, розглянутий міждисциплінарний підхід науковців до осмислення феномену деколонізації дав змогу констатувати про їх одностайність у визначенні пріоритетності таких процесів для України. Процес деколонізації має носити не тільки топонімічний зміст, а й культурний.

Культурна деколонізація має стати одним з пріоритетних напрямів бібліотечної справи. Ціннісно виважена політика культурної деколонізації та ефективно сформований історико-культурний топонімічний ландшафт якісно вплинуть на суспільну свідомість українців і дадуть змогу вийти з радянської колонізації.

Отже, феномен деколонізації, культурної зокрема, через призму трансформації бібліотечної справи є темою сьогодення, що потребує активного міждисциплінарного теоретико-практичного осмислення. Наведені авторські дослідження з проблематики практик і змісту процесів деколонізації публічного українського простору дозволили констатувати про пріоритетність формування єдиного розуміння важливості деколонізації в Україні, основою якої має стати громадянська освіченість в питаннях необхідності й результативності таких процесів. Пріоритетність культурної деколонізації в діяльності закладів культури, бібліотечної системи зокрема, можна розглядати як стратегічно важливий процес у відродженні та збереженні унікальної української спадщини та позбутті імперської.

Глибинні зміни деколонізації свідомості потребують дієвого практичного інструментарію як від різних зацікавлених інституцій, так і персональної пріоритетності людини-громадянина. А тому культурні практики, досвід працівників сфери культури можуть бути результативними та безцінними в процесах загальноукраїнської деколонізації.

Перспективою для подальших досліджень у межах теоретичного знання прикладної культурології є вивчення та осмислення прикладів ефективного функціонування закладів культури різних типів через призму реалізації політики деколонізації. На основі теоретично обґрунтованої результативності виявлених практик деколонізації можлива розробка оригінальної моделі культурної деколонізації.

Список використаних джерел:

Балашов, Е., Білоконь, М., Борозенцева, Т., Головянко, М., Гришко, С., Жовтенко, Т., та ін. (2023). *Методика навчання в умовах гібридних загроз: посібник*. Харків.

Буняк, В. (2024). У Києві перейменували п’ять бібліотек, назви яких були пов’язані з ідеологічними російськими постатями. URL: https://detector.media/infospace/article/221905/2024-01-18-u-kyievi-pereymenuvaly-pyat-bibliotek-nazvy-yakykh-buly-povyazani-z-ideologichnymy-rosiyskymy-postatyamy/ (дата звернення: 23.01.2025).

Грідіна, І., Осіпова, З. (2023). Деколонізація гумором: як сміхова культура перемагає російські наративи. *Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2023 р.) / за заг. ред. М. В. Трофименка ; Маріуп. держ. ун-т. Київ : МДУ. С. 421–425. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5548/1/grid_dekol_konf_2023_421.pdf (дата звернення: 23.01.2025).

Данильчук, Д. (2023). Деколонізація урбанонімікону міста Києва після 24 лютого 2022 року: структура нових назв. *Вісник науки та освіти*. № 8. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/6172 (дата звернення: 23.01.2025).

Український інститут національної пам’яті (2021). Деколонізація свідомості. Як розповідати молоді про історію південної та східної України : онлайн круглий стіл. URL: https://uinp.gov.ua/pres-centr/anonsy-podiy/onlayn-kruglyy-stil-dekolonizaciya-svidomosti-yak-rozpovidaty-molodi-pro-istoriyu-pivdennoyi-ta-shidnoyi-ukrayiny (дата звернення: 09.03.2024).

Долганов, П. (2014). Ідеологічна деколонізація топонімічної системи вербальних маркерів Рівного. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна.* Вип. 8. С. 162–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2014_8_20 (дата звернення: 23.01.2025).

Ковальчук, Т. (2024). Дерусифікація публічного простору України в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Інтермарум: історія, політика, культура.* Вип. 14. С. 144–159. URL: http://intermarum.zu.edu.ua/issue/view/18042 (дата звернення: 23.01.2025).

Конюхов, С. (2023). До питання про особливості деколонізації музеїв в Україні. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 68, т. 2. С. 4–9. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/68_2023/part_2/1.pdf (дата звернення: 23.01.2025).

Копієвська, О. Р. (2024). Стійкість як властивість української культури. *У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 травня 2024 р.) / упоряд. В. П. Дячук. Київ : НАКККіМ. С. 45–47.

Кучабський, О. (2023). Деколонізація суспільної свідомості українців: досвід топонімічної політики декомунізації. *Доктор філософії Олена Степанів: географ, краєзнавець, педагог* : *матеріали Міжнар. наук. онлайн-семінару до 130-ліття від народження ученої* (Львів, 20 грудня 2022 р.). Львів : Простір-М. С. 97–104.

Мельничук, Л. Ю. (2023). Деколонізація українського мистецтва та культурна дипломатія. *Український мистецтвознавчий дискурс.* № 6. С. 54–64.

Пасічник Н. С. (2024). Деколонізація та дерусифікація – головні тренди політики пам'яті на сучасному етапі. *Перспективи розвитку суспільно-гуманітарних наук в умовах євроінтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (БНАУ, 11–12 квітня 2024 р.). Біла Церква. С. 8–13.

Український інститут національної пам'яті. (2025). *Тести.* URL: https://uinp.gov.ua/testy (дата звернення: 09.02.2025).

Jansen J., Osterhammel J. (2017). Decolonization: A Short History. Princeton: Princeton University Press, 254 p.

References:

Balashov, E., Bilokon, M., Borozentseva, T., Holovanko, M., Hryshko, S., Zhovtenko, T., et al. (2023). *Metodyka navchannia v umovakh hibrydnykh zahroz: Posibnyk [Methodology of teaching under hybrid threats: A manual]*. Kharkiv. [in Ukrainian].

Buniak, V. (2024). U Kyievi pereimenuvaly p'iat bibliotek, nazvy yakykh buly pov'iazani z ideolohichnymy rosii skymy postatiamy [In Kyiv, five libraries named after ideological Russian figures were renamed]. *Detector Media.* Retrieved from: https://detector.media/infospace/article/221905/2024-01-18-u-kyievi-pereymenuvaly-pyat-bibliotek-nazvy-yakykh-buly-povyazani-z-ideologichnymy-rosiyskymy-postatyamy/ [in Ukrainian].

Hridina, I., & Osipova, Z. (2023). Dekolonizatsiia humorom: yak smikhova kultura peremahaie rosiiski narytavy [Decolonization through humor: How comedic culture defeats Russian narratives]. In M. V. Trofymenko (Ed.), Problemy i perspektyvy postvoiennoi rozbudovy Ukrainy: Materialy Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konferentsii (Kyiv, December 7–8, 2023) (pp. 421–425). Kyiv: Mariupol State University. Retrieved from: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5548/1/grid_dekol_konf_2023_421.pdf [in Ukrainian].

Danylchuk, D. (2023). Dekolonizatsiia urbanonimikonu mista Kyieva pislia 24 liutoho 2022 roku: Struktura novykh nazv [Decolonization of Kyiv's urban toponymy after February 24, 2022: Structure of new names]. Visnyk nauky ta osvity, (8). Retrieved from: http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/6172 [in Ukrainian]

Ukrainian Institute of National Remembrance. (2021). Dekolonizatsiia svidomosti. Yak rozpovidaty molodi pro istoriiu pivdennoi ta skhidnoi Ukrainy: Online kruhlyi stil [Decolonization of consciousness. How to talk to youth about the history of southern and eastern Ukraine: Online roundtable]. Retrieved from: https://uinp.gov.ua/pres-centr/anonsy-podiy/onlayn-kruglyy-stil-dekolonizaciya-svidomosti-yak-rozpovidaty-molodi-pro-istoriyu-pivdennoyi-ta-shidnoyi-ukrayiny [in Ukrainian].

Dolhanov, P. (2014). Ideolohichna dekolonizatsiia toponimichnoi systemy verbalnykh markeriv Rivnoho [Ideological decolonization of Rivne's toponymic system]. Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriia Sotsiologichna, (8), 162–174. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2014_8_20 [in Ukrainian].

Kovalchuk, T. (2024). Derusyfikatsiia publichnoho prostoru Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoi rosiisko-ukrainskoi viiny [Derussification of public space in Ukraine during the full-scale war]. Intermarum: Istoriia, Polityka, Kultura, (14), 144–159. Retrieved from: http://intermarum.zu.edu.ua/issue/view/18042 [in Ukrainian].

Koniukhov, S. (2023). Do pytannia pro osoblyvosti dekolonizatsii muzeiv v Ukraini [On the specifics of decolonizing museums in Ukraine]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 68(2), 4–9. Retrieved from: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/68_2023/part_2/1.pdf [in Ukrainian].

Kopiyevska, O. R. (2024). Stiikist yak vlastyvist ukrainskoi kultury [Resilience as a feature of Ukrainian culture]. In V. P. Diachuk (Ed.), U poshuku novykh sensiv polikulturnoho svitu. Povoiennyi dialoh kultur: Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konferentsii (Kyiv, May 16–17, 2024) (pp. 45–47). Kyiv: NAKKKiM. [in Ukrainian].

Kuchabskyi, O. (2023). Dekolonizatsiia suspilnoi svidomosti ukraintsiv: dosvid toponimichnoi polityky dekomunizatsii [Decolonization of Ukrainian public consciousness: Toponymic policy in decommunization]. In Doctor filosofii Olena Stepaniiv: Heohraf, kraieznavets, pedahoh: Materialy Mizhnar. nauk. onlain-seminaru (Lviv, December 20, 2022) (pp. 97–104). Lviv: Prostir-M. [in Ukrainian].

Melnychuk, L. Yu. (2023). Dekolonizatsiia ukrainskoho mystetstva ta kulturna dyplomatiia [Decolonization of Ukrainian art and cultural diplomacy]. Ukrainskyi Mystetvoznavchyi Dyskurs, (6), 54–64. [in Ukrainian].

Pasichnyk, N. S. (2024). Dekolonizatsiia ta derusyfikatsiia – holovni trendy polityky pam'iati na suchasnomu etapi [Decolonization and derussification as key trends in contemporary memory policy]. In Perspektyvy rozvytku suspilno-humanitarnykh nauk v umovakh yevrointehratsii: Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. onlain-konferentsii (BNAU, April 11–12, 2024) (pp. 8–13). Bila Tserkva. [in Ukrainian].

Ukrainian Institute of National Memory. (2025). Testy [Tests].Retrieved from: https://uinp.gov.ua/testy [in Ukrainian].

Jansen, J., Osterhammel, J. (2017). Decolonization: A Short History. Princeton: Princeton University Press, 254 [in English].